

MAURRAS
A CATALUNYA
ELEMENTS PER A UN DEBAT

EDICIÓ A CURA DE XAVIER PLA

BARCELONA 2012

QUADERNS CREMA

Publicat per
QUADERNS CREMA
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax. 934 147 107
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© d'aquesta edició, 2012 by Quaderns Crema, S.A.U.

Aquest volum s'emmarca en els resultats del projecte d'investigació de la Universitat de Girona *El nacimiento del escritor-periodista en Cataluña (1909-1936)* (FFI2009-11260), finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación

ISBN: 978-84-7727-540-4
DIPÒSIT LEGAL: B. 31 501-2012

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *desembre de 2012*

Sota les sancions establertes per les lleis, queden rígorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

TAULA

XAVIER PLA, «Justificació»	7
JAUME VALLCORBA, «La influència de Charles Maurras a Catalunya»	22
ALBERT MANENT, «Notes sobre la recepció de Charles Maurras a Catalunya»	28
STÉPHANE GIOCANTI, «Les Catalunyes de Charles Maurras»	54
JOAQUIM COLL I AMARGÓS, «La primera recepció de Charles Maurras a Catalunya: regionalisme conservador i felibrisme abans de 1900»	70
MAXIMILIANO FUENTES, «Tensions i contradiccions. Charles Maurras i Eugeni d'Ors dins l'ambient intel·lectual de les primeres dècades del segle XX»	86
ANTONI MARTÍ MONTERDE, «Ernst Robert Curtius, lector de Charles Maurras»	110
SÍLVIA COLL-VINENT, «Joan Estelrich i Charles Maurras: història d'una seducció»	151

FRANCESC MONTERO, «L'Action Française i el Vaticà: el(s) punt(s) de vista de Manuel Brunet»	202
JORDI AMAT, «Guerra i política. Usos de Charles Maurras en la premsa franquista»	233
PETER TAME, «Catalunya en l'obra del Robert Brasillach maurrassià»	256
<i>Nota sobre els autors</i>	283

JUSTIFICACIÓ

Xavier Pla

«L'estranya influència de Maurras...»

MAURICI SERRAHIMA,

Del passat quan era present, 28 maig 1965

«¿Per què tornar a Maurras?» es preguntava, el mes de juny de l'any 2005, el crític francès Antoine Compagnon, autor d'un assaig tan important com *Les Antimodernes* (traducció espanyola: *Los antimodernos*, Acantilado, 2007). «¿És oportú? ¿És necessari? ¿És legítim?», es demanava el professor del Collège de France i de Columbia University. En el seu article, publicat a la prestigiosa *Revue d'histoire littéraire de la France*, Compagnon s'expressava amb una sinceritat autobiogràfica poc habitual en els estudis acadèmics o en els articles erudits. Admetia sentir-se molt incomodat pel personatge estudiat, Charles Maurras, però afirmava que, essent ell algú que s'interessava sobretot per l'estudi de la literatura francesa i, en especial, per la història dels intel·lectuals a França i a Europa, no hi havia dia que no ensopegués, a les biblioteques i a les hemeroteques, amb el fatídic nom del principal dirigent de l'Action Française. Més intensament, és clar, en un període històric concret: el de la cultura europea de l'època de l'entreguerres mundials: «Examinant les “antimodernes”, c'est-à-dire les modernes malgré eux, résistant à la modernité, depuis Joseph de Maistre, Chateaubriand et Baudelaire, la lecture de Maurras s'imposait, non pas lui-même un antimoderne, mais la contre-épreuve ou l'antitype de l'antimo-

derne». Només a partir d'aquestes consideracions es pot entendre el perquè i l'abast de la reflexió i de les preguntes que Compagnon planteja en el seu text. Preguntes i reflexions compartides, en bona part, per exemple, pel desaparegut historiador anglès Tony Judt el qual, en el seu assaig titulat, en traducció espanyola, *Pasado imperfecto. Los intelectuales franceses 1944-1956* (Taurus, 2007), comparava la influència de Maurras en el món intel·lectual de l'Europa dels anys vint amb la que tot un Jean-Paul Sartre exerciria als quaranta. En les dècades anteriors a la Segona Guerra Mundial, escriu Judt, va ser l'antirepublicana Action Française de Charles Maurras la que va modelar la vida cultural francesa, i va ser a través de les seves ulleres que els intel·lectuals francesos van observar la seva realitat política, de la mateixa manera que, després de 1944, va ser el Partit Comunista Francès (PCF) i els intel·lectuals que es movien en la seva òrbita els qui ho van fer.

Charles Maurras (Martigues, 1868 - Tours, 1952) va ser un intel·lectual d'extrema dreta, monàrquic, felibre i antiromàntic. Un escriptor francès de la mateixa generació que André Gide, Paul Valéry, Paul Claudel, Marcel Proust o Charles Péguy. Un crític tan influent com Henri Bergson o Maurice Barrès. Un temible polemista polític. Com el seu company de files Léon Daudet, un veritable exalçador de la paraula pamfletària, que tant reivindicava Stendhal, Mistral i Proust, com atacava la Revolució Francesa, reclamava el retorn de l'antic règim i proposava la descentralització de França. Però tot això, és ben clar, hauria estat una cosa si Maurras hagués mort l'any 1920, o fins i tot el 1940. El primer Maurras és un nom que, malauradament, ja té poc a veure amb el segon o el tercer, amb l'excomunicat pel Vaticà, amb el furibund antisemita, condemnat a mort l'any 1945 per col·laboracionista. Perquè l'ignominiós final de Maurras, nacionalista exaltat, racista, partidari de l'Espanya de

Franco, antigermanista i, ¿paradoxalment?, col·laborador del règim de Vichy, ha convertit el seu nom i els seus llibres en un tabú de la vida cultural i política francesa i europea.

També hi va haver un moment en la cultura catalana, des de finals del segle XIX fins a la desfeta de la guerra, que al jardí de l'Ateneu Barcelonès, a les redaccions dels diaris i setmanaris de Barcelona, a les seus dels partits catalanistes, els noms dels dirigents polítics del partit Action Française, sobretot de Charles Maurras i de Léon Daudet, van seduir la major part de la intel·lectualitat catalana: de Santiago Rusiñol a Josep Pla, d'Eugeni d'Ors a Francesc Cambó, de Joan Estelrich a J. V. Foix, de Josep M. Junoy a Just Cabot, de Sebastià Gasch a Manuel Brunet, de Pere Corominas a Josep M. López-Picó, de Ramon Rucabado a Josep Farran i Mayoral, d'Enric Jardí a Josep M. de Sagarra, de Carles Cardó a Rossend Llates, de Ferran Soldevila a Joan Crexells, de Carles Sentís a Joan Fuster... ¿Cal continuar? Són nombrosos els testimonis que subratllen la presència constant del diari *L'Action française* i els noms dels líders del moviment polític del mateix nom en les tertúlies de l'Ateneu. Tant Josep M. de Sagarra com Josep Pla es refereixen sempre a Enric Jardí com un dels grans introductors del pensament maurrassià a la tertúlia. Sagarra no s'està de dir que «*L'Action française* [...] venia a ser el seu evangeli. Maurras, Daudet, Bainville constituïen la trinitat de Jardí» (*Memòries*, Barcelona, Aedos, 1954, p. 451). I, a *El quadern gris*, Josep Pla explica: «La primera persona que sol arribar a la tertúlia, havent dinat, és Enric Jardí. Arriba caminant pausadament, portant sota el braç dos diaris: *L'Action française* i *L'Humanité*». Ja fa anys que Albert Manent, en un article decisiu («Notes sobre la recepció de Charles Maurras a Catalunya», avui dins *Del Noucentisme a l'exili. Sobre cultura catalana del nou-cents*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, pp. 205-226),

va repassar sumàriament la recepció de Charles Maurras a Catalunya fent un encomiable exercici de comprensió i de contextualització. Tota la generació noucentista va llegir Maurras, tot el catalanisme polític, de dretes (però també el d'esquerres: Antoni Rovira i Virgili), es va interessar, es va veure influït o com a mínim es va sentir interpel·lat per l'ideari dels líders de l'Action Française. Tot el catalanisme polític, tot el regionalisme que anys després va acabar adaptant-se al franquisme de grat o per força va continuar exalçant Maurras com si res no hagués passat, com si res no s'hagués trencat. Al final del seu article, Manent, que s'afanyava a declarar que volia contribuir a desfer nebuloses i tòpics, reclamava que s'estudiés seriosament la figura i l'obra de Maurras a Catalunya.

Quina enorme paradoxa, que el catalanisme polític conservador es modernitzés i reformulés fonamentant-se, en part, en un moviment reaccionari que va derivar cap a un feixisme francès guerracivilitista que va negar taxativament, i des del primer moment, qualsevol opció política al nacionalisme català... En tot cas, sembla que la recepció de l'Action Française a Catalunya és sempre parcial i interessada (només se'n destaquen alguns dels seus punts doctrinals i d'altres, com el monarquisme, sempre són silenciats). La presència de l'Action Française a Catalunya té un vessant clarament estètic que potser, certament, com ha assenyalat Enric Ucelay Da Cal al seu llibre *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España* (Barcelona, Edhasa, 2003, pp. 425-430), és més deutor de Maurice Barrès que del mateix Maurras. De vegades, és clar, la presència dels líders del moviment devia venir condicionada decisivament per les relacions personals entre escriptors, com passava amb l'amistat entre Santiago Rusiñol i Léon Daudet, que va propiciar que aquest últim, per exemple, prologués la traducció francesa de *Le Cata-*

lan de la Manche (publicada per Éditions Plon l'any 1923) i l'esmentés sovint en els seus *Souvenirs* (1920).

Tant Josep Murgades, en els seus estudis sobre Eugeni d'Ors, com Jaume Vallcorba, en el seu assaig *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme* (Quaderns Crema, 1995) i en el seu article «La influència de Charles Maurras a Catalunya», *El País*, 25-12-1982, han reclamat en més d'una ocasió poder entendre per què la intel·lectualitat catalana (com l'europea en general: recordem els casos més significatius de T. S. Eliot i d'Ezra Pound) va quedar enlluernada pel llenguatge, l'estil, els arguments i l'estètica de Maurras. També l'historiador Pedro Carlos González Cuevas ha repassat acadèmicament la presència política de Maurras a Catalunya i a Espanya, assenyalant els paral·lelismes possibles amb Enric Prat de la Riba i la Lliga Regionalista, i amb Eugeni d'Ors i el Noucentisme, entre altres (vegeu «Charles Maurras y España», *Hispania*, vol. 54, núm 188, Madrid, CSIC, 1994, pp. 993-1040, i «Charles Maurras en Cataluña», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. CXCIV, Quadern II, 1998, pp. 309-362). El provençalisme maurrassià, com ha mostrat brillantment el professor de la Universitat de Girona August Rafanell al seu voluminós i estimulant *La il·lusió occitana* (Quaderns Crema, 2006), va ajudar a establir sòlids lligams amb escriptors, polítics, intel·lectuals, artistes (recordem només Arístides Maillol o Manolo Hugué) i també amb els filòlegs occitanistes, és clar. Eren uns moments en què el Rosselló encara aspirava (i aconseguia) tenir un cert protagonisme polític i cultural tant al Nord com al Sud de l'Albera, i alguns dels seus dirigents polítics, com el diputat de la Cerdanya Edmond Brousse, o el bisbe Carsalade, o el Mariscal Joffre, mereixerien també ser estudiats amb molta més profunditat en el seu vessant de «passeurs» culturals i ideològics francocatalans.